ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)
της 23ης Μαρτίου 2006 *

Στην υπόθεση C-237/04,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Tribunale di Cagliari (Ιταλία) με απόφαση της 14ης Μαΐου 2004, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 7 Ιουνίου 2004, στο πλαίσιο της δίκης

Enirisorse SpA

κατά

Sotacarbo SpA,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους C. W. A. Timmermans, πρόεδρο τμήματος, R. Schintgen (εισηγητή), R. Silva de Lapuerta, P. Kūris και Γ. Αρέστη, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

γενική εισαγγελέας: M. Poiares Maduro
γραμματέας: K. Sztranc, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 27ης Οκτωβρίου 2005,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— η Enirisorse SpA, εκπροσωπούμενη από τους G. Dore και C. Dore, avvocati,

— η Sotacarbo SpA, εκπροσωπούμενη από τους F. Angioni, D. Scano, G. M. Roberti και I. Perego, avvocati,

— η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον I. M. Braguglia, επικουρούμενο από τον P. Gentili, avvocato dello Stato,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον V. Di Bucci και την E. Righini,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 12ης Ιανουαρίου 2006,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 43 ΕΚ, 44 ΕΚ, 48 ΕΚ και 49 ΕΚ επ. στον τομέα της ελευθερίας εγκαταστάσεως και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, καθώς και την ερμηνεία του άρθρου 87 ΕΚ.

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της Enirisorse SpA (στο εξής: Enirisorse) και της Sotacarbo SpA (στο εξής: Sotacarbo), με αντικείμενο την άρνηση της Sotacarbo να αποδώσει στην Enirisorse την αξία των μετοχών που αυτή κατείχε στη Sotacarbo κατά την αποχώρησή της από το κεφάλαιο της τελευταίας.

Το εθνικό νομικό πλαίσιο

3 Το άρθρο 2437 του ιταλικού αστικού κώδικα ορίζει τα εξής:

«Οι εταίροι οι οποίοι αντιτίθενται σε αποφάσεις που αφορούν τη μεταβολή του σκοπού ή του τύπου της εταιρίας ή τη μεταφορά της έδρας της στην αλλοδαπή έχουν το δικαίωμα να αποχωρήσουν από την εταιρία και να λάβουν την αξία των μετοχών τους, υπολογιζόμενη βάσει της μέσης τιμής διαπραγματεύσεως των τελευταίων έξι μηνών, εφόσον η μετοχή είναι εισηγμένη στο χρηματιστήριο ή, σε αντίθετη περίπτωση, σε συνάρτηση προς την εταιρική περιουσία, όπως αυτή προκύπτει από τον ισολογισμό του τελευταίου οικονομικού έτους.

Η δήλωση αποχωρήσεως πρέπει να κοινοποιείται με συστημένη επιστολή από τους εταίρους που μετείχαν στη γενική συνέλευση εντός τριών ημερών από τη λήξη της και από τους εταίρους που δεν παρέστησαν στη γενική συνέλευση εντός δεκαπέντε ημερών από την ημερομηνία καταχωρίσεως της αποφάσεως στο μητρώο αποφάσεων των επιχειρήσεων.

Κάθε ρήτρα που αποκλείει το δικαίωμα αποχωρήσεως ή καθιστά δυσχερέστερη την άσκησή του είναι άκυρη.»

4 Κατά το άρθρο 5 του νόμου 351 της 27ης Ιουνίου 1985 (*GURI* 166, της 16ης Ιουλίου 1985, σ. 5019, στο εξής: νόμος 351/1985):

«1. Οι όμιλοι ENI, ENEL και ENEA δύνανται να συστήσουν ανώνυμη εταιρία με σκοπό την ανάπτυξη καινοτόμων και προηγμένων τεχνολογιών στη χρήση του άνθρακα (εμπλουτισμός, τεχνικές καύσεως, υγροποίηση, εξαέρωση, χημεία του άνθρακα κ.λπ.) με τη λήψη των ακόλουθων μέτρων:

a) της δημιουργίας στη Σαρδηνία του κέντρου έρευνας που προβλέπει το άρθρο 1, στοιχείο m, του νόμου 110 της 9ης Μαρτίου 1985,

b) του σχεδιασμού και της δημιουργίας εγκαταστάσεων προωθήσεως τεχνολογικών καινοτομιών στη χρήση του άνθρακα,

c) της δημιουργίας βιομηχανικών εγκαταστάσεων για τη χρήση του άνθρακα για άλλους σκοπούς, πέραν της καύσεως.

2. Τα έξοδα για την ίδρυση της ανώνυμης εταιρίας στην οποία αναφέρεται το παρόν άρθρο καταλογίζονται στις πιστώσεις που προβλέπει το άρθρο 6 του παρόντος νόμου.

[...]

4. Οι επιχειρήσεις τις οποίες αφορά η παράγραφος 1 του παρόντος άρθρου μπορούν να ενισχύουν, είτε με ίδια κεφάλαια, είτε με μέσα που τους εξασφαλίζει η νομοθεσία του κράτους, τις επενδύσεις που απαιτούνται για την ολοκλήρωση του βιομηχανικού σταδίου του σχεδίου αναπτύξεως προηγμένων τεχνολογιών χρήσεως του άνθρακα.

[...]»

5 Το άρθρο 6 του νόμου 351/1985 προβλέπει ότι οι «δαπάνες εφαρμογής του παρόντος νόμου ανέρχονται σε 80 δισεκατομμύρια ITL για το 1985, σε 90 δισεκατομμύρια ITL για το 1986 και σε 100 δισεκατομμύρια ITL για το 1987, ποσά τα οποία καλύπτονται με την αντίστοιχη μείωση του κονδυλίου που προβλέπεται, όσον αφορά τον προϋπολογισμό για την τριετία 1985-1987, στο κεφάλαιο 9001 της εκθέσεως προβλέψεων του Υπουργείου Οικονομικών για το οικονομικό έτος 1985, που περιλαμβάνει σχετικώς τη ρήτρα "Παρέμβαση υπέρ της περιφέρειας της Σαρδηνίας στον τομέα των ορυκτών μορφών ενέργειας κατ' αντικατάσταση του συνολικού σχεδίου μεθανιοποιήσεως".»

6 Το άρθρο 7, παράγραφοι 4 και 5, του νόμου 140 της 11ης Μαΐου 1999 (*GURI* 117, της 21η Μαΐου 1999, σ. 4, στο εξής: νόμος 140/1999) ορίζει τα εξής:

«4. Οι όμιλοι ENI και ENEL μπορούν να αποχωρήσουν από την ανώνυμη εταιρία στην οποία αναφέρεται το άρθρο 5, παράγραφος 1, του νόμου 351 της 27ης Ιουνίου 1985, η οποία ιδρύθηκε με σκοπό την ανάπτυξη καινοτόμων και προηγμένων τεχνολογιών στη χρήση του άνθρακα που προέρχεται από την ανθρακοφόρο περιοχή του Sulcis, κατόπιν αποδόσεως των μεριδίων που δεν έχουν ακόμη καταβληθεί.

5. Η εταιρία στην οποία αναφέρεται η παράγραφος 4 υποχρεούται να υποβάλει, εντός 90 ημερών από τη θέση σε ισχύ του παρόντος νόμου, νέο πρόγραμμα δράσεως για τη συνέχιση των δραστηριοτήτων της.»

7 Το άρθρο 33 του νόμου 273 της 12ης Δεκεμβρίου 2002 (συμπληρωματικό τεύχος GURI 293, της 14ης Δεκεμβρίου 2002, στο εξής: νόμος 273/2002) έχει ως εξής:

«Για να διασφαλισθούν οι διαθέσιμοι πόροι που είναι αναγκαίοι για την εκ μέρους της Sotacarbo SpA εφαρμογή του σχεδίου δραστηριοτήτων για το οποίο γίνεται λόγος στο άρθρο 7, παράγραφος 5, του νόμου 140 της 11ης Μαΐου 1999, οι εταίροι της εταιρίας αυτής οφείλουν να αποδώσουν την αξία των μεριδίων που δεν έχουν ακόμη καταβληθεί εντός 60 ημερών από τη θέση σε ισχύ του παρόντος νόμου και έχουν την ευχέρεια αποχωρήσεως κατόπιν παραιτήσεως από κάθε δικαίωμα επί της περιουσίας της εταιρίας και κατόπιν εισφοράς των μεριδίων που ακόμη οφείλονται. Δηλώσεις αποχωρήσεως που ανακοινώθηκαν ήδη στη Sotacarbo SpA, βάσει του άρθρου 7, παράγραφος 4, του παρατεθέντος νόμου 140 του 1999, μπορούν να ανακληθούν εντός 30 ημερών από την ημερομηνία ενάρξεως ισχύος του παρόντος νόμου. Μετά την παρέλευση της προθεσμίας αυτής, η αποχώρηση νοείται οριστική, ο δε αποχωρήσας εταίρος θεωρείται ως αποδεχθείς πλήρως τους προαναφερθέντες όρους.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

8 Η εταιρία στην οποία αναφέρεται το άρθρο 5 του νόμου 351/1985 συστάθηκε με την επωνυμία Sotacarbo. Μέτοχοι ήταν δύο δημόσιες επιχειρήσεις (Ente nazionale idrocarburi, στο εξής: ENI, και Ente nazionale per l'energia elettrica, στο εξής: ENEL) και ένας δημόσιος οργανισμός (Comitato nazionale per la ricerca e lo sviluppo dell' energia nucleare e delle energie alternative, στο εξής: ENEA). Όπως προκύπτει από το άρθρο 6 του νόμου αυτού, η ίδρυση της Sotacarbo χρηματοδοτήθηκε με κρατικούς πόρους.

9 Το 1987 η ENI κατέβαλε στη Sotacarbo ποσό 12 708 900 033 ITL ως κεφαλαιουχική εισφορά με σκοπό τη δημιουργία ενός ερευνητικού κέντρου εκμεταλλεύσεως άνθρακα στη Σαρδηνία.

10 Το 1992 οι όμιλοι ENI και ENEL ιδιωτικοποιήθηκαν και μετατράπηκαν σε ανώνυμες εταιρίες. Ο ENI, που δεν ενδιαφερόταν πλέον να διατηρήσει τη συμμετοχή του στη Sotacarbo, μεταβίβασε τις μετοχές του στη θυγατρική της Sotacarbo, Enirisorse. Η τελευταία αυτή εταιρία, κατ' εφαρμογή του άρθρου 7, παράγραφος 4, του νόμου 140/1999, άσκησε το δικαίωμά της αποχωρήσεως από τη Sotacarbo και κατέβαλε ποσό αντίστοιχο προς τα μερίδιά της που δεν είχαν ακόμη καταβληθεί. Ζήτησε συγχρόνως από τη Sotacarbo να της αποδώσει την αξία των μετοχών της κατ' αναλογία προς την εταιρική περιουσία της εταιρίας αυτής.

11 Η Sotacarbo δεν δέχθηκε το αίτημα αυτό και ανακοίνωσε στην Enirisorse, στις 12 Μαρτίου 2001, ότι, κατά την έκτακτη συνέλευση της 12ης Φεβρουαρίου 2001, είχε αποφασίσει την ακύρωση των μετοχών της Enirisorse χωρίς απόδοση της αξίας τους.

12 Η Enirisorse άσκησε προσφυγή ενώπιον του Tribunale di Cagliari, ζητώντας να της αποδοθεί η αξία των επίδικων μετοχών. Προς στήριξη της προσφυγής της, υποστήριξε ότι το άρθρο 7, παράγραφος 4, του νόμου 140/1999 της είχε αναγνωρίσει το δικαίωμα αποχωρήσεως από τη Sotacarbo και ότι, σύμφωνα με το άρθρο 2437 του αστικού κώδικα, η εταιρία αυτή όφειλε να της αποδώσει την αξία των επίδικων μετοχών.

13 Κατόπιν της θέσεως σε ισχύ του νόμου 273/2002, ο οποίος θεσπίστηκε μετά την άσκηση της προσφυγής της Enirisorse, και ειδικότερα του άρθρου 33 του εν λόγω νόμου, η Enirisorse ζήτησε από το εν λόγω δικαστήριο να υποβάλει στην κρίση του Δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, το ζήτημα αν ένα μέτρο όπως το προβλεπόμενο από το άρθρο 33 του εν λόγω νόμου μέτρο αποτελεί κρατική ενίσχυση κατά την έννοια του άρθρου 87 ΕΚ.

14 Το Tribunale di Cagliari, κρίνοντας, αφενός, ότι το άρθρο 33 του νόμου 273/2002 εξασφαλίζει στη Sotacarbo μια επιδότηση η οποία πρέπει να εκτιμηθεί βάσει των σχετικών με τις κρατικές ενισχύσεις διατάξεων της Συνθήκης και διατηρώντας, αφετέρου, αμφιβολίες ως προς τη συμβατότητα του εν λόγω άρθρου με την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως «σε μια οικονομία αγοράς», αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Συνιστά η διάταξη του άρθρου 33 του νόμου [273/2002] κρατική ενίσχυση υπέρ της Sotacarbo SpA ασυμβίβαστη προς το άρθρο 87 ΕΚ και, επιπλέον, χορηγηθείσα παρανόμως, καθόσον δεν κοινοποιήθηκε βάσει του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ;

2) Αντιβαίνει η παρατεθείσα κανονιστική ρύθμιση προς τους κανόνες των άρθρων 43 ΕΚ, 44 ΕΚ, 48 ΕΚ και 49 ΕΚ επ. περί της ελευθερίας εγκαταστάσεως και της ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών;»

Επί του παραδεκτού των προδικαστικών ερωτημάτων

Παρατηρήσεις υποβληθείσες ενώπιον του Δικαστηρίου

15 Η Sotacarbo υποστηρίζει, ευθύς εξαρχής, ότι, λαμβανομένων υπόψη των κριτηρίων που έθεσε το Δικαστήριο όσον αφορά το παραδεκτό των προδικαστικών ερωτημάτων, τα ερωτήματα που έθεσε εν προκειμένω τα αιτούν δικαστήριο πρέπει να κηρυχθούν απαράδεκτα. Συγκεκριμένα, καταρχάς, η απόφαση περί παραπομπής δεν περιλαμβάνει περιγραφή της ιδιαίτερης νομικής φύσεως της εταιρίας Sotacarbo, του καθήκοντος γενικού συμφέροντος που της έχει ανατεθεί ή του ιδιαίτερου καθεστώτος που τη διέπει. Ακολούθως, το αιτούν δικαστήριο δεν περιέγραψε επαρκώς το εθνικό νομικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται το άρθρο 33 του νόμου

273/2002. Τέλος, η απόφαση περί παραπομπής δεν περιέχει καμία διευκρίνιση όσον αφορά τη σχέση μεταξύ των άρθρων της Συνθήκης που αποτελούν αντικείμενο του πρώτου ερωτήματος και εκείνων τα οποία αφορά το δεύτερο ερώτημα. Επιπλέον, το δεύτερο ερώτημα δεν ασκεί επιρροή στην επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης.

16 Η Ιταλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων υπενθυμίζουν ότι, όπως προκύπτει από την απόφαση της 17ης Ιουνίου 1999, C-295/97, Piaggio (Συλλογή 1999, σ. I-3735, σκέψεις 29 έως 33), δεν απόκειται στο Δικαστήριο, στο πλαίσιο προδικαστικής παραπομπής, να αποφανθεί επί της συμβατότητας ενδεχόμενης κρατικής ενισχύσεως με την κοινή αγορά. Το Δικαστήριο μπορεί να εκτιμήσει μόνον αν η επίδικη στην κύρια δίκη εθνική διάταξη εμπίπτει στην έννοια της «κρατικής ενισχύσεως». Υπό τις συνθήκες αυτές, η Ιταλική Κυβέρνηση φρονεί ότι το τμήμα του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος που αφορά το ζήτημα αν το μέτρο της κύριας δίκης αποτελεί κρατική ενίσχυση ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά είναι απαράδεκτο. Η Επιτροπή προτείνει την επαναδιατύπωση του πρώτου ερωτήματος, προκειμένου το Δικαστήριο να δώσει χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο. Όσον αφορά το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, η Ιταλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή φρονούν ότι, στο μέτρο που το αιτούν δικαστήριο δεν διευκρίνισε τους λόγους για τους οποίους το υπέβαλε, το ερώτημα αυτό είναι απαράδεκτο.

Απάντηση του Δικαστηρίου

17 Επιβάλλεται, καταρχάς, να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, η ανάγκη ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου κατά τρόπο χρήσιμο για το εθνικό δικαστήριο απαιτεί να καθορίζει το εθνικό δικαστήριο το πραγματικό και κανονιστικό πλαίσιο εντός του οποίου εντάσσονται τα ερωτήματα που υποβάλλει ή, τουλάχιστον, να εξηγεί τις πραγματικές καταστάσεις επί των οποίων στηρίζονται τα ερωτήματα αυτά (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 21ης Σεπτεμβρίου 1999, C-115/97 και C-117/97, Brentjens', Συλλογή 1999, σ. I-6025, σκέψη 38, της 11ης Σεπτεμβρίου 2003, C-207/01, Altair Chimica, Συλλογή 2003, σ. I-8875, σκέψη 24, και της 9ης Σεπτεμβρίου 2004, C-72/03, Carbonati Apuani, Συλλογή 2004, σ. I-8027, σκέψη 10).

18 Οι πληροφορίες που παρέχει η απόφαση περί παραπομπής δεν πρέπει απλώς να καθιστούν δυνατό στο Δικαστήριο να δίδει χρήσιμες απαντήσεις, αλλά και να παρέχουν στις κυβερνήσεις των κρατών μελών, καθώς και στα λοιπά ενδιαφερόμενα μέρη, τη δυνατότητα να υποβάλλουν παρατηρήσεις σύμφωνα με το άρθρο 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου. Στο Δικαστήριο απόκειται να μεριμνά για τη διασφάλιση της δυνατότητας αυτής, λαμβανομένου υπόψη ότι, δυνάμει της προαναφερθείσας διατάξεως, μόνον οι αποφάσεις περί παραπομπής κοινοποιούνται στα ενδιαφερόμενα μέρη (βλ., μεταξύ άλλων, διατάξεις της 30ής Απριλίου 1998, C-128/97 και C-137/97, Testa και Modesti, Συλλογή 1998, σ. I-2181, σκέψη 6, και της 11ης Μαΐου 1999, C-325/98, Anssens, Συλλογή 1999, σ. I-2969, σκέψη 8, και προαναφερθείσα απόφαση Altair Chimica, σκέψη 25).

19 Εν προκειμένω, η απόφαση περί παραπομπής παραθέτει, εν συντομία αλλά με ακρίβεια, το εθνικό νομικό πλαίσιο, καθώς και το ιστορικό και τη φύση της διαφοράς. Συνεπώς, το αιτούν δικαστήριο καθόρισε επαρκώς τόσο το πραγματικό όσο και το νομικό πλαίσιο εντός του οποίου υπέβαλε την αίτηση ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου και παρέσχε στο Δικαστήριο όλα τα στοιχεία που του είναι αναγκαία για να δώσει χρήσιμη απάντηση στην εν λόγω αίτηση.

20 Επομένως, το επιχείρημα της Sotacarbo με το οποίο ζητεί να κηρυχθεί απαράδεκτη η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως στο σύνολό της πρέπει να απορριφθεί.

21 Ακολούθως, όσον αφορά ειδικότερα το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, επιβάλλεται να υπομνησθεί ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το εθνικό δικαστήριο οφείλει να παρέχει ορισμένες τουλάχιστον εξηγήσεις για τους λόγους που το οδήγησαν στην επιλογή των κοινοτικών διατάξεων των οποίων ζητεί την ερμηνεία και για τη σχέση που θεωρεί ότι υφίσταται μεταξύ των διατάξεων αυτών και της εφαρμοζόμενης στην επίδικη διαφορά εθνικής νομοθεσίας (διάταξη της 28ης Ιουνίου 2000, C-116/00, Laguillaumie, Συλλογή 2000, σ. I4979, σκέψη 16, και προαναφερθείσα απόφαση Carbonati Apuani, σκέψη 11).

22 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο δεν παρέχει κανένα στοιχείο όσον αφορά τους λόγους για τους οποίους επέλεξε τις κοινοτικές διατάξεις τις οποίες αφορά το δεύτερο ερώτημά του. Συνεπώς, το ερώτημα αυτό πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτο.

23 Τέλος, όσον αφορά το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, από πάγια νομολογία προκύπτει ότι η εκτίμηση της συμβατότητας μέτρων ενισχύσεων ή συστήματος ενισχύσεων προς την κοινή αγορά εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Επιτροπής, η οποία ενεργεί υπό τον έλεγχο του κοινοτικού δικαστή (αποφάσεις της 21ης Νοεμβρίου 1991, C-354/90, Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires et Syndicat national des négociants et transformateurs de saumon, Συλλογή 1991, σ. I-5505, σκέψη 14, της 11ης Ιουλίου 1996, C-39/94, SFEI κ.λπ., Συλλογή 1996, σ. I 3547, σκέψη 42, και προαναφερθείσα απόφαση Piaggio, σκέψη 31). Κατά συνέπεια, ένα εθνικό δικαστήριο δεν μπορεί, στο πλαίσιο προδικαστικής παραπομπής βάσει του άρθρου 234 ΕΚ, να υποβάλει στο Δικαστήριο ερώτημα ως προς τη συμβατότητα κρατικής ενισχύσεως ή συστήματος ενισχύσεων προς την κοινή αγορά (διάταξη της 24ης Ιουλίου 2003, C-297/01, Sicilcassa κ.λπ., Συλλογή 2003, σ. I-7849, σκέψη 47).

24 Το Δικαστήριο, πάντως, έκρινε επίσης επανειλημμένως ότι, μολονότι δεν είναι αρμόδιο να αποφανθεί, στο πλαίσιο της διαδικασίας του άρθρου 234 ΕΚ, επί της συμβατότητας εθνικών διατάξεων με το κοινοτικό δίκαιο, ούτε να ερμηνεύσει εθνικές νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις, είναι, εντούτοις, αρμόδιο να παράσχει στο εθνικό δικαστήριο όλα τα σχετικά με το κοινοτικό δίκαιο ερμηνευτικά στοιχεία στα οποία μπορεί να στηριχθεί για να εκτιμήσει κατά πόσον οι διατάξεις αυτές συμβιβάζονται προς το κοινοτικό δίκαιο, προκειμένου να εκδώσει απόφαση επί της υποθέσεως της οποίας επιλαμβάνεται (βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 15ης Δεκεμβρίου 1993, C-292/92, Hónermund κ.λπ., Συλλογή 1993, σ. I-6787, σκέψη 8, της 3ης Μαΐου 2001, C-28/99, Verdonck κ.λπ., Συλλογή 2001, σ. I-3399, σκέψη 28, της 12ης Ιουλίου 2001, C 399/98, Ordine degli Architetti κ.λπ., Συλλογή 2001, σ. I-5409, σκέψη 48, και της 27ης Νοεμβρίου 2001, C-285/99 και C-286/99, Lombardini και Mantovani, Συλλογή 2001, σ. I-9233, σκέψη 27).

25 Υπό τις συνθήκες αυτές, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το πρώτο προδικαστικό ερώτημα είναι απαράδεκτο μόνον κατά το μέτρο που το εθνικό δικαστήριο ζητεί να εξακριβωθεί αν ένα εθνικό μέτρο όπως το επίδικο στην κύρια δίκη, το οποίο παρέχει στους εταίρους μιας ελεγχόμενης από το κράτος εταιρίας, κατά παρέκκλιση από το κοινό δίκαιο, δυνατότητα αποχωρήσεως από την εταιρία αυτή υπό την προϋπόθεση παραιτήσεώς της από κάθε δικαίωμα επί της περιουσίας της εν λόγω εταιρίας, πρέπει να χαρακτηρισθεί ως κρατική ενίσχυση κατά την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ.

Επί του πρώτου ερωτήματος

26 Πρέπει, καταρχάς, να υπομνησθεί ότι το ερώτημα αυτό, όπως επαναδιατυπώθηκε, αφορά μόνον την ερμηνεία του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ. Συνεπώς, πρέπει να εξετασθεί αν πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής της εν λόγω διατάξεως.

27 Πρώτον, πρέπει να εξακριβωθεί αν η Sotacarbo αποτελεί επιχείρηση κατά την έννοια της εν λόγω διατάξεως.

28 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού, η έννοια της επιχειρήσεως καλύπτει κάθε φορέα ο οποίος ασκεί οικονομική δραστηριότητα, ανεξαρτήτως του νομικού καθεστώτος που τον διέπει και του τρόπου χρηματοδοτήσεώς του (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 23ης Απριλίου 1991, C-41/90, Höfner και Elser, Συλλογή 1991, σ. I-1979, σκέψη 21, της 21ης Σεπτεμβρίου 1999, C-67/96, Albany, Συλλογή 1999, σ. I-5751, σκέψη 77, της 12ης Σεπτεμβρίου 2000, C-180/98 έως C-184/98, Pavlov κ.λπ., Συλλογή 2000, σ. I-6451, σκέψη 74, και της 10ης Ιανουαρίου 2006, C-222/04, Cassa di Risparmio di Firenze κ.λπ., Συλλογή 2006, σ. I-289, σκέψη 107).

29 Ως οικονομική δραστηριότητα νοείται κάθε δραστηριότητα προσφοράς αγαθών ή υπηρεσιών σε δεδομένη αγορά (βλ. αποφάσεις της 16ης Ιουνίου 1987, 118/85, Συλλογή 1987, σ. I-2599, σκέψη 7, της 18ης Ιουνίου 1998, C-35/96, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 1998, σ. I-3851, σκέψη 36, και προαναφερθείσες αποφάσεις Pavlov κ.λπ., σκέψη 75, και Cassa di Risparmio di Firenze, σκέψη 108).

30 Εν προκειμένω, μολονότι στο εθνικό δικαστήριο απόκειται η οριστική εκτίμηση επί του ζητήματος αυτού, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι από διάφορα στοιχεία της δικογραφίας που βρίσκονται στη διάθεση του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η δραστηριότητα της Sotacarbo μπορεί να έχει οικονομικό χαρακτήρα.

31 Συγκεκριμένα, όπως επισημαίνει ο γενικός εισαγγελέας με το σημείο 25 των προτάσεών του, καθήκον της Sotacarbo είναι, μεταξύ άλλων, η ανάπτυξη νέων τεχνολογιών χρήσεως του άνθρακα και η παροχή υπηρεσιών εξειδικευμένης υποστηρίξεως στις διοικητικές αρχές, στους δημόσιους οργανισμούς και στις εταιρίες που ενδιαφέρονται για την ανάπτυξη των εν λόγω τεχνολογιών. Σ' αυτό ακριβώς το είδος δραστηριοτήτων συνίσταται εν γένει η οικονομική δραστηριότητα μιας επιχειρήσεως. Εξάλλου, δεν αμφισβητείται ότι η Sotacarbo έχει κερδοσκοπικό χαρακτήρα.

32 Αντιθέτως προς τους ισχυρισμούς της Ιταλικής Κυβερνήσεως, η εκτίμηση αυτή δεν θίγεται από το γεγονός ότι η Sotacarbo ιδρύθηκε από δημόσιες επιχειρήσεις και χρηματοδοτήθηκε με πόρους του ιταλικού κράτους, προκειμένου να ασκήσει ορισμένες ερευνητικές δραστηριότητες.

33 Συγκεκριμένα, αφενός, από πάγια νομολογία προκύπτει ότι ο τρόπος χρηματοδοτήσεως δεν αποτελεί κρίσιμο στοιχείο για να εκτιμηθεί αν μια επιχείρηση ασκεί οικονομική δραστηριότητα (βλ. σκέψη 28 της παρούσας αποφάσεως).

34 Αφετέρου, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η ανάθεση ορισμένων καθηκόντων γενικού συμφέροντος σε μια δημόσια υπηρεσία δεν συνεπάγεται ότι οι εν λόγω δραστηριότητες δεν μπορούν να θεωρηθούν ως οικονομικές δραστηριότητες (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2001, C-475/99, Ambulanz Glöckner, Συλλογή 2001, σ. I-8089, σκέψη 21).

35 Ως εκ τούτου, το ότι η Sotacarbo ιδρύθηκε με σκοπό την άσκηση ορισμένων ερευνητικών δραστηριοτήτων δεν αποτελεί καθοριστικό στοιχείο επί του σημείου αυτού, αντιθέτως προς τους σχετικούς ισχυρισμούς της εν λόγω εταιρίας.

36 Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν μπορεί, επομένως, να αποκλειστεί το ενδεχόμενο η Sotacarbo να ασκεί οικονομική δραστηριότητα, οπότε είναι δυνατόν να χαρακτηρισθεί ως επιχείρηση, κατά την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ.

37 Δεύτερον, πρέπει να εξεταστούν τα διάφορα στοιχεία που συνθέτουν την έννοια της κρατικής ενισχύσεως, όπως προβλέπεται από την εν λόγω διάταξη.

38 Το Δικαστήριο έκρινε επανειλημμένως ότι, για να χαρακτηρισθεί ένα μέτρο ως ενίσχυση, πρέπει να πληρούνται όλες οι προϋποθέσεις του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ (βλ. αποφάσεις της 21ης Μαρτίου 1990, C-142/87, Βέλγιο κατά Επιτροπής, καλούμενη «Tubemeuse», Συλλογή 1990, σ. I-959, σκέψη 25, της 14ης Σεπτεμβρίου 1994, C-278/92 έως C-280/92, Ισπανία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1994, σ. I-4103, σκέψη 20, της 16ης Μαΐου 2002, C-482/99, Γαλλία κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. I-4397, σκέψη 68, και της 24ης Ιουλίου 2003, C-280/00, Altmark Trans και Regierungspräsidium Magdeburg,Συλλογή 2003, σ. I-7747, σκέψη 74).

39 Συγκεκριμένα, πρώτον, πρέπει να πρόκειται για σχετική παρέμβαση εκ μέρους του κράτους ή μέσω κρατικών πόρων. Δεύτερον, η παρέμβαση αυτή πρέπει να μπορεί να επηρεάζει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών. Τρίτον, πρέπει να χορηγεί πλεονέκτημα υπέρ του δικαιούχου. Τέταρτον, πρέπει να νοθεύει ή να απειλεί να νοθεύσει τον ανταγωνισμό (βλ. προαναφερθείσα απόφαση Altmark Trans και Regierungspräsidium Magdeburg, σκέψη 75, και απόφαση της 3ης Μαρτίου 2005, C-172/03, Heiser, Συλλογή 2005, σ. I-1627, σκέψη 27).

40 Εν προκειμένω, δεδομένου ότι οι παρατηρήσεις των μερών αφορούν κυρίως την τρίτη προϋπόθεση, πρέπει να εξεταστεί κατά προτεραιότητα.

41 Ενώ η προσφεύγουσα της κύριας δίκης υποστηρίζει ότι το άρθρο 33 του νόμου 273/2002 εξασφαλίζει πλεονέκτημα στη Sotacarbo, κατά την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ, η εταιρία αυτή, υποστηριζόμενη από την Επιτροπή, έχει αντίθετη άποψη.

42 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, η έννοια της ενισχύσεως δεν περιλαμβάνει μόνο θετικές παροχές, αλλά και παρεμβάσεις οι οποίες, ανεξαρτήτως μορφής, περιορίζουν τις δαπάνες με τις οποίες κανονικώς επιβαρύνεται ο προϋπολογισμός μιας επιχειρήσεως και που, ως εκ τούτου, χωρίς να συνιστούν επιδοτήσεις υπό τη στενή του όρου έννοια, είναι της ιδίας φύσεως ή επάγονται τα ίδια αποτελέσματα (βλ., ιδίως, απόφαση της 8ης Νοεμβρίου 2001, C-143/99, Adria-Wien Pipeline και Wietersdorfer & Peggauer Zementwerke, Συλλογή 2001, σ. I-8365, σκέψη 38, και προαναφερθείσα απόφαση Heiser, σκέψη 36).

43 Εν προκειμένω, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι νόμοι 140/1999 και 273/2002, οι οποίοι, όπως υπενθυμίζει ο γενικός εισαγγελέας με το σημείο 32 των προτάσεών του, δεν μπορούν να εκτιμηθούν χωριστά, εισάγουν ένα κατά παρέκκλιση από τις διατάξεις του κοινού δικαίου καθεστώς, το οποίο διέπει το απορρέον, μεταξύ άλλων, από το άρθρο 2437 του αστικού κώδικα δικαίωμα αποχωρήσεως των μετόχων των ανωνύμων εταιριών. Το άρθρο αυτό εξασφαλίζει δικαίωμα αποχωρήσεως μόνο στους μετόχους που αντιτίθενται στις αποφάσεις περί μεταβολής του σκοπού ή του είδους της εταιρίας, καθώς και στις αποφάσεις περί μεταφοράς της έδρας της εταιρίας στην αλλοδαπή.

44 Ο νόμος 140/1999 εξασφαλίζει στους μετόχους της Sotacarbo μια κατ' εξαίρεση δυνατότητα αποχωρήσεως από την εταιρία με ρευστοποίηση των μεριδίων που δεν έχουν ακόμη καταβληθεί, δυνατότητα η οποία δεν θα τους παρεχόταν αν ο εν λόγω νόμος δεν είχε θεσπισθεί, δεδομένου ότι οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 2437 του αστικού κώδικα δεν πληρούνται στην υπόθεση της κύριας δίκης.

45 Επιπλέον, το άρθρο 33 του νόμου 273/2002 αποκλείει την απόδοση της αξίας μετοχών μόνο στην περίπτωση κατά την οποία οι μέτοχοι ασκούν αυτή την παρεκκλίνουσα από το καθεστώς του κοινού δικαίου δυνατότητα.

46 Η εν λόγω δυνατότητα δεν μπορεί να θεωρηθεί πλεονέκτημα υπέρ της Sotacarbo, κατά την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ.

47 Συγκεκριμένα, όπως ορθώς επισημαίνει η Επιτροπή, η επίδικη στην κύρια δίκη εθνική ρύθμιση δεν χορηγεί πλεονέκτημα ούτε στους μετόχους, οι οποίοι μπορούν κατ' εξαίρεση να αποχωρήσουν από τη Sotacarbo, χωρίς να τους αποδοθεί η αξία των μετοχών τους, ούτε στην εν λόγω εταιρία, δεδομένου ότι οι μέτοχοι δικαιούνται αλλά δεν υποχρεούνται να αποχωρήσουν από την εταιρία, ακόμη και αν οι σχετικές προϋποθέσεις του κοινού δικαίου δεν πληρούνται.

48 Συνεπώς, ο νόμος 273/2002 επιδιώκει απλώς να μην επιβαρυνθεί ο προϋπολογισμός της Sotacarbo με μια επιπλέον δαπάνη η οποία, υπό κανονικές συνθήκες, δεν θα υφίστατο. Ως εκ τούτου, ο νόμος αυτός περιορίζεται στην πλαισίωση της κατ' εξαίρεση δυνατότητας αποχωρήσεως που παρέχει στους μετόχους της εν λόγω εταιρίας ο νόμος 140/1999, χωρίς να σκοπεί στον περιορισμό μιας δαπάνης με την οποία δεν θα έπρεπε κανονικώς να επιβαρύνεται η εταιρία αυτή.

49 Συναφώς, επιβάλλεται, επιπλέον, η επισήμανση ότι, αν το άρθρο 33 του νόμου 273/2002 είχε αποκλείσει το δικαίωμα αποδόσεως της αξίας των μετοχών και στην περίπτωση αποχωρήσεως υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 2437 του αστικού κώδικα, η διάταξη αυτή θα μπορούσε να συνιστά πλεονέκτημα κατά την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ. Ωστόσο, από τη δικογραφία που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο δεν προκύπτει ότι συντρέχει αυτή η περίπτωση.

50 Δεδομένου ότι οι προϋποθέσεις του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ πρέπει να πληρούνται σωρευτικώς (βλ. σκέψη 38 της παρούσας αποφάσεως), παρέλκει η εξέταση του ζητήματος αν συντρέχουν, εν προκειμένω, τα λοιπά στοιχεία που συνθέτουν την έννοια της κρατικής ενισχύσεως.

51 Επομένως, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι μια εθνική ρύθμιση όπως η επίδικη στην κύρια δίκη, που παρέχει στους εταίρους μιας ελεγχόμενης από το κράτος εταιρίας, κατά παρέκκλιση από το κοινό δίκαιο, δυνατότητα αποχωρήσεως από την εταιρία αυτή υπό την προϋπόθεση παραιτήσεώς τους από κάθε δικαίωμα επί της περιουσίας της εν λόγω εταιρίας, δεν μπορεί να χαρακτηρισθεί ως κρατική ενίσχυση κατά την έννοια του άρθρου 87 ΕΚ.

Επί των δικαστικών εξόδων

52 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαίνεται:

Μια εθνική ρύθμιση όπως η επίδικη στην κύρια δίκη, η οποία παρέχει στους εταίρους μιας ελεγχόμενης από το κράτος εταιρίας, κατά παρέκκλιση από το κοινό δίκαιο, δυνατότητα αποχωρήσεως από την εταιρία αυτή υπό την προϋπόθεση παραιτήσεώς τους από κάθε δικαίωμα επί της περιουσίας της εν λόγω εταιρίας, δεν μπορεί να χαρακτηρισθεί ως κρατική ενίσχυση κατά την έννοια του άρθρου 87 ΕΚ.

(υπογραφές)